

Възможности за интегриране на деца – мигранти чрез средствата на изобразителната дейност

Розалия Кузманова – Карталова, Пламен Легкоступ

Ways of integrating child migrants by means of Art activities: In this paper are analysed the process of "migration" and the possible ways of integrating the children in the Bulgarian educational and social environment with individual work and consultations. The adaptation process is facilitated with the children art and craft activities' approach.

Key words: Child migrants, migration, social pedagogical work, art activity, integration.

ВЪВЕДЕНИЕ

В динамичното и забързано съвремие миграцията на хора се оказва проблем с натежаваща актуалност, който се обуславя от различни обществени, държавни, икономически и политически предпоставки. Все повече хора преминават в други страни, за да търсят своето и на семейството си оцеляване, не са малко и тези, които се завръщат в страната ни след дълго емигрантство. И за едните, и за другите са необходими адекватни дейности за улесняване на адаптацията им в новата обстановка, специфични подходи за реинтеграция в българската социална среда на завърналите се емигранти и на децата в образователната система.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Понятието **миграция** определя презграничното движение на деца и възрастни. За **мигрант**, според дефиницията на ООН, се приема човек, който е пребивавал в чужда държава повече от една година. Може да се отбележи, че хора, които пътуват за по-кратки периоди, като туристи или по работа, не се считат за мигранти, но за такива се приемат сезонните работници, пътуващи за периоди по-кратки от година [4].

Най-общо **миграцията се реализира в три аспекта - като емиграция, имиграция и вътрешна миграция**. За **емиграция** се приема напускането на дадена държава с намерението за постоянно или временно заселване в друга. **Имиграцията** е заселване на хора в друга страна - постоянно временно, доброволно, насилствено и т.н., а **вътрешната миграция** е движение на хора в границите на една държава.

Характеристиките на миграцията са многопосочни – тя е явление, което съдържа елементи на любопитство, на откривателски дух, авантюра и предприемчивост, стремеж за по-добър живот, както и бягство от бедността и войната, търсене на нови възможности за реализация, надежда за устройване на по-добро бъдеще и др., характеристики, които могат да станат предпоставки за всеки да остави родината и близките си, за да поеме дългия, неизвестен и трънлив път към щастие [13].

Като основни **предпоставки за реализиране на миграцията** се очертават фактори като: безработицата, ниския стандарт на живот в страната, престъпността и социалната несигурност на населението.

Предвид различията в условията на живот и труд, на образование, култура и традиции, на здравен статус, на различната степен на интеграция на етносите, може да се каже, че за овладяване на тенденцията за напускане на страната се изисква диференциран подход, като се осигури относително равен старт в развитието на всички млади български граждани [2], повишаване на икономическата стабилност на населението, което ще съдейства и завръщането в родината.

Отчита се, че най-лесно към новите условия се интегрират децата. Те успяват да усвоят езика безакцентно, участват в различни организирани и спонтанни мероприятия и инициативи, образуват групи и се приобщават към своите съученици с лекота, по-безболезнено и безконфликтно от родителите.

Децата, които са преживели травмата на емигрирането, т.е. са напуснали страната си заедно с родителите, но не са желаели това, изживяват неимоверна болка и чувство за празнота, които могат да бележат дългия път на развитието им. С такива деца би трябвало да се реализира специализирана социално-педагогическа работа, тъй като дисконфортът, в който се намират, може да доведе до множество травми и поведенчески реакции, които да бележат цялостния им жизнен път.

Препоръчително е индивидуализиране на работата чрез специализирани социално-педагогически консултации и процесуална дългосрочна помощ, съобразно индивидуалните потребности на децата за успешното им интегриране в новата социална и образователна среда.

В България такава дейност започва да се реализира още през 2002 г. от **Център за подпомагане на хора, преживели изтезания – АСЕТ**. Изградена е програма, насочена към деца-бежанци и емигранти, които са усетили травмата от принудителното напускане на родната страна и търсенето на убежище в чужда страна. За осъществяването на дейностите по програмата работи екип от хора със специална подготовка в областта на душевното здраве, като работата е базирана върху теоретичните основи на съвременната психоанализа.

Какво означава да си чужденец в България? Осем на сто от чужденците в България чувстват разлика в отношението към тях. Близо 30 на сто усещат това рядко, 50 на сто - никак. Езикът е най-голямата бариера, сочи проучване на Комисията за защита от дискриминация. Най-често различното отношение се изразява в трудности при комуникирането поради езиковата бариера или поради недоверие спрямо чужденците. Най-честите причини, поради които децата на бежанците и имигрантите не посещават училище, са незнанието на български език и липсата на достъп до изучаването му, липсата на подкрепа от учители и съученици при усвояване на материала, както и страх у родителите от малтретиране и насилие върху децата им. Други фактори, които оказват влияние за негативно отношение към чужденците в България са различните нрави, обичаи и култура; начинът на живот и степента на образование. [10]

Специалистите работещи с деца – мигранти, формират становището, че децата и юношите не само споделят страданията и трудностите на своите родители, но имат и свои специфични начини да преживяват и преработват тези събития.

В основата на стратегията на работата с деца е залегнала идеята да се осигури пространство на всяко дете, в което то да може да заявява своите автономни желания и нужди. Известно е, че децата не дават директно своите заявки, а това става чрез посредничеството на възрастните хора, които са около тях – родители, възпитатели, учители и др. В тази връзка са предвидени дейности, насочени към професионалисти, които влизат в досег по различни поводи с тези деца и юноши, а именно: ателие “Приказка” - за работа с деца между 6 и 12-годишна възраст; ателие “Театър” - за юноши между 13 и 18-годишна възраст; програми за родители; индивидуални и семейни консултации. Според специалистите, успехът на програма се дължи на това, че тя е създадена с разбирането, че е необходима предварителна работа, за да може едно дете с проблеми да бъде насочено и адекватно третирано в един процес на рехабилитация и реинтеграция [12].

В основата на **художественото въздействие** върху подрастващите, в т.ч. и децата и учениците мигранти, стои **естетическото възприемане на действителността**. Благодарение на това системно се обогатяват възприятията,

уточняват се смисловите и логически връзки при изграждането на зрителни представи за разнообразни обекти, явления, събития и процеси, разкриват се техните естетически качества и особености. Активната познавателна дейност съдейства за развитие на възбуждането, мисленето и чувствата, без които е немислимо създаването на нови форми, образи и ситуации.

Не по-маловажна страна на естетическото въздействие е **възприемането на произведения на изобразителното изкуство**, защото то помага по-добре да се разбере реалния свят, по-дълбоко да се опознае действителността и отражението ѝ в художествени образи. Чрез изкуството се възпитава умение да се види типичното, характерното, да се обобщат наблюдаваните явления. Възпитаването на умения да се възприемат, разбират и оценяват произведенията на изкуството е сложен психологически процес, който е неразривно свързан с естетическото възприемане на действителността и самостоятелната изобразителна дейност. При анализа на всяко изобразително творчество е важно да се вземат под внимание факторите, които оказват влияние при неговото създаване. По този начин художественото произведение може да се разглежда като резултат от взаимодействието на индивидуални, социални и културни фактори. Освен това, върху процеса на създаване на визуалния образ влияние оказват отношенията между клиента и психотерапевта, взаимодействието на клиента с художествените материали и какви видове помощ, освен арт-терапевтичната, получава клиента. Всичко това, така или иначе, ще определя съдържанието на художествения образ. Възприемането от нас на едно или друго събитие и неговото последващо описание в определена степен променя значението му. Признаването на определена тенденциозност на възприятията ни и невъзможността за пълна обективност характеризират подходите при анализа на художествената творба. Както отбелязва Келиш [9], възприемането на новата информация е основано на изминалия опит и въздействието на културния фактор.

Изобразителните изяви са третата сфера за естетическо въздействие, защото изобразявайки, човек отразява своите впечатления и отношение към действителността. Едновременно с това се затвърдяват и обогатяват детските знания, умения и навици за работа с различни изобразителни материали и техники, развиват се основни психически процеси и т.н.

Комплексното въздействие на естетическото възприемане на действителността и възприемането на изкуството в съчетание със самостоятелната художествено-изобразителна дейност на децата съдейства не само за обогатяване на детската рисунка, но и за интелектуалното им развитие.

Изкуството е специфична проява на **духовния живот на обществото**, която представлява **отражение на неговото битие**. То отразява действителността в художествени образи и затова представлява един от най-важните начини на естетическото усвояване, на нейното възприемане и пресъздаване. В такъв смисъл художественият образ и изкуството изобщо представляват концентриран израз на характерното в живота. В повечето случаи той е творчески синтез на реални, взети от самия живот, черти и прояви. Като комплексно отражение на действителността и концентриран израз на красотата изкуството има огромна, непринудена и незаменяема **възпитателна сила**. В процеса на цялостното формиране на личността и особено на нейния нравствен и естетически облик изкуството спомага да се види животът през призмата на образността посредством специфичното естетическо преживяване. Като художествено обобщение и отражение на реалния живот то представлява неизчерпаем източник на знания за света. В такъв смисъл то има голямо **образователно значение**.

Положителното влияние на изобразителното изкуство за развитието на личността на децата-мигранти се изразява изключително благоприятно именно в неговата мултифункционалност [8].

Ето защо е необходимо да се разгледат по-специално функциите на изкуството, чиито многопосочни влияния са програмирани от творците в художествените образи и които могат да бъдат използвани като средство за интегриране и адаптиране на децата-мигранти. И по-конкретно - какво е мястото на изобразителното изкуство в този процес? За да се отговори на този въпрос е необходимо да се имат пред вид функциите на изкуството и преди всичко – възпитателната, образователно-познавателната и развиващата, която обединява няколко съставни функции.[7]

Възпитателната функция е в основата на изграждането на емоционално-естетическо отношение към действителността и изкуството. Чрез целенасочените контакти с произведенията на изобразителното изкуство децата се учат и усвояват умения да живеят по-достойно и доброжелателно в обществото.

Образователно-познавателната функция съдейства за формиране на художествените възприятия и при обогатяване на образните представи. Запознаването с произведения на изобразителното изкуство успоредно с произведенията на приложното изкуство, както и скулптурните творби дават възможност на децата-мигранти по достъпен и естествен път да се докоснат непринудено до тяхната същност и културните ценности на българите.

Познавателната функция на изкуството се реализира както в звеното "художник произведение на изкуството", така и в звеното "произведение на изкуството субект на естетическото възприемане". Изкуството не е само средство за познаване, но е и обект на познание. При възприемането на достъпни художествени произведения детето се обогатява с нови представи и понятия, разширяват се неговите знания. Изкуството му помага да види света от различни аспекти и с това се развива неговия ум.

Целенасочените контакти с художествени творби развиват способностите за възприемане наблюдателност, анализ, сравнение, синтез, стимулират развитието на речта, логическото мислене, въображението и творческата изява на децата. Създават условия за трансфер на обогатените знания и умения от изобразителните в други дейности, като по този начин способстват за развитието на детския интелект и формиране на творческа личност. [6].

Само изобразителното изкуство дава възможност образите и думите се допълват, за да се предаде по-точно съдържанието на творческия опит. При това думите са свързани с процеса на създаване на визуалния образ. Разбирането на образа пречатства неточности при вербалната експресия. Според Финк в основата на човешкото общуване стои неразбирането. [11] Една и съща дума може да означава различни представи. В същото време, ние не толкова точно обозначаваме с думи това, което искаме да съобщим, колкото формираме редица асоциации, на основата на които възниква някакво доста приблизително значение. „Значенията притежават в голяма степен индивидуален характер...и всеки използва думи и изрази твърде специфично”. [11, 22] Това също е характерно за арт-терапията, където системата от значения на един или друг образ възниква в резултат от формиране на редица асоциации. Освен това, изобразителното творчество е високо динамичен процес; постоянно възникват нови теми, така или иначе свързани с различни изобразителни материали и творчески ситуации. Такива изрази, като „това вече е в миналото” или „сега вече съм нов човек”, посочват дълбоките промени, които се извършват в хода на изобразителното творчество, когато току-що завършеният образ съвсем скоро отива в миналото и ние започваме да създаваме нов образ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Очертава се една нова сфера за интервениране в социално-педагогическата практика, а именно работа с деца и възрастни - мигранти. Своевременното активизиране на хората, институциите и организациите по проблема ще доведе до навременното му овладяване чрез успешно интегриране в нова среда, а апробирането и прилагането на нови методики ще съдейства за ефективността на цялостната социално-педагогическа работа с децата и възрастните, носители на явлението миграция.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Вътрешна и външна миграция на населението в България. Резултати от репрезентативно изучаване за 2002 г. www.nsi.bg/Census/Vivmigr.htm
- [2] Годишен доклад на Министерския съвет за 2002 г. Приет с Решение от 19.06.2003 г. на Министерски съвет. www.youthdep.bg/base/d2002.html - 84к.
- [3] Доклад за трафика на хора за 2004 г. Службата за наблюдение и борба с трафика на хора. www.usembassy.bg/policy/tip_03bul.html - 101к - 2 Май 2005.
- [4] Държавна агенция за закрила на детето. www.stopech.sacp.government.bg/?sid=professional_bg&pid=30&fld_char=all&PHPSESSID=30185ee3e04e13e20b48ffc8f52a12eb.
- [5] Конвенция за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция. Приета на 2.12.1949 г. с резолюция 3176 (IV) на Общото събрание на ООН. В сила от 25.07.1951 г. в съответствие с член 24. Издадена в Сборник от международни документи, 1992 г.
- [6] Легкоступ, Пл. Детето и творбата. Унив. Изд. "Св. Кирил и Методий" "В.Т.", 2000.
- [7] Легкоступ, Пл. Изобразителното изкуство и някои аспекти на възпитателното му въздействие" – сб. Детето на XXI век, изд. Инспекторат по образованието, Регионален комитет на ОМЕРП, В. Търново, 2002.
- [8] Легкоступ, Пл. Children and talent, Трета интернационална конференция "Creativity in mathematics education and the education of gifted students", Bulgaria, Rousse, August 3-9, 2003.
- [9] Calisch, A. (1994). The Use of Imagery in Teaching, Learning, and Supervision. The Canadian Journal of Art Therapy 8, 30-35
- [10] LEONARDO DA VINCI TRANSFER OF INNOVATION PROJECT 2009-2011 Transfer of Innovation in Methodologies for European Officials: Follow up a joint learning path OI/134011
- [11] Fink, B. (2000) A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis: Theory and Technique. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. p. 22 .
- [12] www.acet-bg.org/children.htm - 8к.
- [13] www.varnakoment.com/world/page012/wrl_0236.htm - 24к.

За контакти:

Доц. д-р Розалия Кузманова – Карталова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Педагогически факултет, тел.:0888 266 007, e-mail: kuzzmanova@abv.bg

Проф. д-р пн Пламен Легкоступ, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Педагогически факултет, тел.:0888 819 798, e-mail: plamen_legkostup@abv.bg

Докладът е рецензиран.